بسم الله الرحمن الرحيم

કુર્આનની સર્વગ્રાહી તફસીર (વિવરણ)

મઆરિફુલ કુર્આન

ગુજરાતી

મૂળ લેખક હઝરત મવલાના મુફતી મુહમ્મદ શફીઅ્ સા. (રહ.)

અનુવાદક ઈલ્યાસ ગુલામમુહમ્મદ આદમ સાલેહ પટેલ (ખાનપુરી)

www.maarifulqurangujarati.com

[મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતીમાંથી : ભાગ–૭ | પેજ નં. ૧૯ થી ૨૫ | સૂરએ કહ્ફ–૧૮ : ૧૩ થી ૧૬]

અસ્હાબે કહ્ફ

PART-1

- ❖ અસ્હાબે કહ્ફની ઘટના કયા યુગમાં અને કયા શહેરમાં અથવા કઈ વસ્તીમાં બની ?
- ❖ જે કાફિર બાદશાહથી ભાગીને આ લોકોએ ગુફામાં શરણ લીધું હતું તે કોણ હતો ?
- ❖ તે લોકોના શું અકીદહ અને માન્યતાઓ હતી ? અને
- ❖ તેમની સાથે તે લોકોએ શું વ્યવહાર કર્યો જેના કારણે આ અસ્હાબે કહ્ફ નાસી છૂટીને ગુફામાં સંતાવા મજબૂર થઈ ગયા ?
- ❖ તે લોકોની સંખ્યા કેટલી હતી અને લાંબા સમય સુધી સૂતા રહેવાની કુલ મુદ્દત કેટલી હતી ?
- ❖ આ લોકો હજુ સુધી જીવતા છે કે મૃત્યુ પામ્યા ? વગેરે...

અસ્હાબે કહફની ઘટના

અસ્હાબે કહફની ઘટના કયા સમયમાં બની હતી અને ગુફામાં શરણ લેવાના કારણો શું હતા ? :

કિસ્સાનો આ ટૂકડો પણ તે જ છે જેના ઉપર ન તો કોઈ કુર્આનની આયત સમજવી અવલંબિત છે અને ન જ આ કિસ્સાના મકસદ ઉપર તેનો કોઈ ખાસ પ્રભાવ છે અને ન જ કુર્આન તથા સુન્નતમાં તેનું કોઈ વર્ણન છે, માત્ર ઐતિહાસિક હિકાયતો છે એટલા માટે અબૂ હય્યાન (રહ.)એ તફસીરે બહરે મુહીતમાં ફરમાવ્યું,

وَالرُّوَاةُ مُخْتَلِفُوْنَ فِيْ قَصَصِهِمْ وَ كَيْفَ كَانَ اِجْتِمَاعُهُمْ وَ خُرُوْجُهُمْ وَلَمْ يَاْتِ فِي
الْحَدِيْثِ الصَّحِيْحِ كَيْفِيَّةُ ذٰلِكَ وَلَا فِي الْقُرْاٰنِ (بَحْرِ مُحِيْط ص ١٠١، ج٦)

"આ લોકોના કિસ્સામાં રિવાયત કરનારાઓનો સખત મતભેદ છે અને તે વિશે કે તેઓ કેવી રીતે ભેગા થયા અને ત્યાંથી નાસી છૂટયા ? તેની યોજના અને સ્વરૂપને ન તો કોઈ પ્રમાણિત હદીષમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે અને ન જ કુર્આનમાં." *(અલ બહ્રે મુહીત, પેજ : ૧૧૧, જિલ્દ : ૬)*

અત્યાર સુધી આધુનિક લોકોની જિજ્ઞાસા સંતોષવા માટે જે રીતે અસ્હાબે કહફના સ્થળ વિશે અમુક જાણકારીઓ લખવામાં આવી છે એ જ પ્રમાણે આ ઘટનાના સમયગાળા તથા તેના અસ્તિત્વમાં આવવાના કારણો વિશે પણ અમુક જાણકારી તફસીરી અને ઐતિહાસિક રિવાયતો દ્વારા નકલ કરવામાં આવે છે. આ કિસ્સાની પૂરી વિગત અને ખુલાસા સાથે હઝરત કાઝી ષનાઉલ્લાહ પાનીપતી (રહ.)ની તફસીરે મઝહરીમાં વિવિધ રિવાયતો નકલ થઈ છે પરંતુ અત્રે માત્ર બે ટૂંકી ઘટનાઓ નકલ કરવામાં આવે છે જેને પુરોગામી અને અનુગામી વિદ્વાનોની ઘણી બધી તફસીરના હવાલાઓથી નકલ કરી છે, તેઓ ફરમાવે છે કે,

"અસ્હાબે કહફ બાદશાહોની અવલાદ અને પોતાની કોમના સરદાર હતા, કોમ મૂર્તિપૂજક હતી, એક દિવસે તેમની કોમ પોતાના ખાસ ધાર્મિક

www.maarifulqurangujarati.com

મેળાવડા માટે શહેરની બહાર નીકળી જ્યાં તેમનો વાર્ષિક જલ્સો થતો હતો, ત્યાં પહોંચીને આ લોકો પોતાની મૂર્તિઓની પૂજાપાઠ કરતા હતા અને ત્યાં પશુઓની બલી ચઢાવતા હતા, તેમનો બાદશાહ એક અત્યાચારી, જાલિમ દકિયાનૂસ નામનો હતો જે કોમને આ મૂર્તિપૂજા માટે મજબૂર કરતો હતો. તે વર્ષે જ્યારે કે તે સમગ્ર કોમ તે મેળા માટે એકઠી થઈ તો આ અસ્હાબે કહફ નવયુવાનો પણ ત્યાં પહોંચ્યા અને ત્યાં પોતાની કોમની આ પ્રવૃત્તિ જોઈને કે પોતાના હાથે ઘડી કાઢેલી મૂર્તિઓને તેઓ ખુદા સમજે છે અને તેમની ઈબાદત કરે છે અને તેમના માટે બલી ચઢાવે છે તે સમયે તેમને અલ્લાહ તઆલાએ ''અકલે સલીમ'' આપી અને કોમની આ મૂર્ખતાપૂર્ણ પ્રવૃત્તિથી તેમને નફરત થઈ ગઈ અને તેમણે બુદ્ધિથી કામ લીધું તો તેમની સમજમાં આવી ગયું કે આ ઈબાદત તો માત્ર તે હસ્તીની જ હોવી જોઈએ જેણે આસમાન, જમીન તથા સમગ્ર સૃષ્ટિ પેદા કરી છે. આ વિચાર એકી સાથે તે અમુક નવજુવાનોના દિલમાં આવ્યો અને તેમાંથી દરેકે કોમની આ મૂર્ખતાપૂર્ણ ઈબાદતથી બચવા માટે ત્યાંથી હટવાનું શરૂ કર્યું, ત્યાંથી સૌ પ્રથમ એક નવયુવાન એકઠા થયેલ લોકોથી દૂર એક ઝાડ નીચે જઈને બેસી ગયો, ત્યાર પછી એક બીજો વ્યક્તિ આવ્યો અને તે પણ આ ઝાડ નીચે બેસી ગયો, એ જ પ્રમાણે પછી ત્રીજો–ચોથો આવતો ગયો અને ઝાડ નીચે બેસતા રહ્યા પરંતુ તેમનામાંથી કોઈ એકબીજાને ઓળખતું ન હતું અને ન જ એ કે તેઓ અહીંયાં કેમ આવ્યા છે ? પરંતુ તેમને વાસ્તવમાં અલ્લાહની કુદરતે જ ત્યાં એકઠા કર્યા હતા કે જેમણે તેમના દિલોમાં ઈમાન પેદા કરી દીધું હતું.

કોમિયત (સમાજ) અને સામૂહિકતાનો મૂળ પાયો :

ઈબ્ને કષીરે આ નકલ કરીને ફરમાવ્યું કે લોકોનું પરસ્પર એકઠા થવું રાષ્ટ્રીયતા, સામાજિકતા અને જ્ઞાતિની એકતા સમજવામાં આવે છે પરંતુ વાસ્તવિકતા એ છે જે સહીહ બુખારીની હદીષમાં છે કે વાસ્તવમાં એકતા અને અલગતા આત્મા (રૂહ)માં પેદા થાય છે, તેનો પ્રભાવ શારીરિક અને ભૌતિક દુનિયા ઉપર પડે છે, જે રૂહો વચ્ચે અજલમાં એકતા અને સહમતી પેદા થઈ તે અહીંયાં પણ પરસ્પર એકબીજા સાથે ભેગી થઈ એક સમૂહનું સ્વરૂપ અપનાવી લે છે અને જેમનામાં આ સહમતી અને એકતા નથી હોતી બલકે તેમનામાં ત્યાં અલગાવ રહ્યો તો તેમનામાં અહીંયાં પણ અલગાવ જ રહે છે, આ જ ઘટનાનું

ઉદાહરણ જુઓ કે કઈ રીતે અલગ–અલગ દરેક વ્યક્તિના દિલમાં એક જ વિચાર પેદા થયો અને તે વિચારે તે સૌને કોઈપણ પ્રકારના પૂર્વનિયોજીત પ્લાન વિના એક જ સ્થળે ભેગા કરી દીધા.

ખુલાસો એ છે કે આ લોકો એક સ્થળે ભેગા તો થઈ ગયા પરંતુ દરેક પોતાના અકીદહ અને માન્યતાને બીજાથી એટલા માટે છુપાવતા હતા કે તે ક્યાંક બાદશાહને જઈને ખબર ન આપી દે અને જો એવું થાય તો હું પકડાઈ જઈશ. અમુક સમય સુધી બધા શાંત રહ્યા પછી તેમનામાંથી એક વ્યક્તિ બોલ્યો કે ભાઈઓ ! આપણા સૌનું આપણી કોમથી અલગ થઈને અહીંયાં પહોંચવાનું કોઈ કારણ તો અવશ્ય હશે જ ! યોગ્ય એ છે કે આપણે બધા પરસ્પર એકબીજાના વિચારોથી વાકેફ થઈ જઈએ, ત્યાર પછી એક વ્યક્તિ બોલી ઉઠયો કે હકીકત એ છે કે હું પોતાની કોમને જે દીન અને ધર્મ તથા જેની ઈબાદતમાં સપડાયેલો જોઈ રહ્યો છું મને તો ચોક્કસ વિશ્વાસ થઈ ગયો છે કે તે ખોટું છે, ઈબાદત તો માત્ર અલ્લાહ જલ્લ શા'નુહૂની જ હોવી જોઈએ, સૃષ્ટિના સર્જનમાં જેનો કોઈ ભાગીદાર અને જોડીદાર નથી. તેના આવું કહેવાથી બીજાઓને પણ મોકો મળી ગયો અને તેમાંથી દરેકે સ્વીકાર કર્યો કે આ જ અકીદહ અને માન્યતાના કારણે હું કોમથી અલગ થઈને અહીંયાં પહોંચ્યો છું.

હવે આ એક સમાન વિચાર ધરાવનાર જમાઅત (ગ્રૃપ) એકબીજાના મિત્ર અને સહાયક બની ગયા અને તેમણે અલગ પોતાની એક ઈબાદતગાહ બનાવી લીધી જેમાં ભેગા થઈને આ લોકો અલ્લાહ વહ્દહુ લા શરીકલહુની ઈબાદત કરવા લાગ્યા.

www.maarifulqurangujarati.com

પરંતુ પહોંચતા–પહોંચતા તેની ખબર શહેરમાં ફેલાઈ ગઈ અને ચાડીખોર લોકોએ બાદશાહના કાનો સુધી તેની ખબર પહોંચાડી દીધી. બાદશાહે તે સૌને હાજર થવાનો હુકમ આપ્યો, આ લોકો દરબારમાં હાજર થયા તો બાદશાહે તેમને પોતાની માન્યતા અને અકીદહ વિશે પ્રશ્ન કર્યો, અલ્લાહે તેમને હિંમત આપી, તેમણે કોઈપણ પ્રકારના ડર અને ભય વિના પોતાનો તવહીદનો અકીદહ વર્ણન કરી દીધો અને પોતે બાદશાહને પણ તેના પ્રતિ આમંત્રણ આપ્યું.

તેનું વર્ણન કુર્આને કરીમની આયતોમાં આ પ્રમાણે આવ્યું છે, وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوْبِهِمْ إِذْ قَامُوْا فَقَالُوْا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَّدْعُوَا مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَا اِذًا شَطَطًا (الٰى قَوْلِهٖ) كَذِبًا ط (૧૮ : ૧૪–૧૫)

જ્યારે તે લોકોએ બાદશાહને નીડર થઈને ઈમાનની દા'વત આપી તો બાદશાહે તેનો ઈન્કાર કર્યો અને તેમને ડરાવ્યા–ધમકાવ્યા અને તેમના શરીર ઉપરથી તે ઉત્તમ પોશાક જે તે શાહજાદાઓએ ધારણ કર્યો હતો તે પણ કઢાવી લીધો જેથી આ લોકો પોતાના મા'મલામાં વિચાર કરે અને વિચાર કર્યા પછી અમુક દિવસની મહોલત એવું કહીને આપી કે તમે નવયુવાન છો, હું તમને કતલ કરવામાં એટલી ઉતાવળ નથી કરતો કે જેથી તમને વિચાર કરવાનો મોકો મળે. હજુ પણ જો તમે પોતાની કોમના ધર્મ અને સંપ્રદાય ઉપર પાછા આવી જાઓ છો તો તમે પોતાની હાલત ઉપર રહેશો નહિતર તમને કતલ કરી નાંખવામાં આવશે.

અલ્લાહ તબારક વ તઆલાની કૃપા અને તેનું ઈનામ પોતાના આ મો'મિન બંદાઓ ઉપર એ હતું કે આ જ મહોલતે તે લોકો માટે ભાગી છૂટવાનો માર્ગ ખોલી નાંખ્યો અને આ લોકો ત્યાંથી નાસી છૂટીને એક ગુફામાં સંતાઈ ગયા.

સામાન્ય તફસીરકારોની રિવાયતો એ બાબત ઉપર સહમત છે કે આ લોકો હઝરત ઈસા (અલૈ.)ના દીન ઉપર હતા. ઈબ્ને કષીર અને બીજા બધા જ વિવરણકારોએ તેનું વર્ણન કર્યું છે, જો કે ઈબ્ને કષીર (રહ.)એ આ બાબતનો સ્વીકાર એટલા માટે નથી કર્યો કે આ લોકો હઝરત ઈસા (અલૈ.)ના દીન ઉપર હોત તો મદીનાના યહૂદીઓએ તેમની દુશ્મનીના કારણે તેમની આ ઘટના વિશે પ્રશ્ન કરાવ્યો ન હોત અને તેને એટલું મહત્ત્વ આપ્યું ન હોત પરંતુ આ કોઈ એવો આધાર નથી જેના કારણે બધી જ રિવાયતો રદ કરવામાં આવે, મદીનાના યહૂદીઓએ તો માત્ર એક વિસ્મયકારી ઘટના હોવાના સ્વરૂપે તેનો પ્રશ્ન કરાવ્યો હતો જેમકે ઝુલ્કરનૈનનો પ્રશ્ન આ જ બીનાએ હતો, એ જ પ્રમાણેના પ્રશ્નોમાં

યહૂદિયત અને નસ્રાનિયતની પરસ્પરની સૂગ અને નફરતનું તેમની વચ્ચે ન આવવું દેખીતું છે.

તફસીરે મઝહરીમાં ઈબ્ને ઈસ્હાકની રિવાયતમાં આ લોકોને તે "મુવહ્હિદીન" (એકશ્વરવાદી)માં ગણવામાં આવ્યા છે જે હઝરત ઈસા (અલૈ.)ના દીનના ખતમ થઈ જવા પછી તેમના સત્યવાદી અમુક ગણ્યા–ગાંઠ્યા લોકો બાકી રહી ગયા હતા કે જેઓ સાચા ઈસાઈ ધર્મ અને તવહીદ ઉપર કાયમ હતા. હઝરત ઈબ્ને ઈસ્હાક (રદિ.)ની રિવાયતમાં પણ આ જાલિમ રાજાનું નામ દકિયાનૂસ બતાવવામાં આવે છે અને જે શહેરમાં આ નવયુવાનો ગુફામાં સંતાતા પહેલાં રહેતા હતા તેનું નામ ઈફસૂસ બતાવે છે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)ની રિવાયતમાં પણ આ ઘટના આ જ પ્રમાણે વર્ણન કરવામાં આવી છે અને બાદશાહનું નામ દકિયાનૂસ બતાવવામાં આવ્યું છે, ઈબ્ને ઈસ્હાકની રિવાયતમાં એ પણ છે કે અસ્હાબે કહફના જાગૃત થવાના સમયે પ્રદેશ ઉપર હઝરત ઈસા (અલૈ.)ના દીનના પાબંદ જે લોકોનો કબ્જો થઈ ગયો હતો તેમના બાદશાહનું નામ બયદૂસીસ હતું.

આ સમગ્ર રિવાયતોથી એ વાત પાકા અનુમાન સાથે સાબિત થઈ જાય છે કે અસ્હાબે કહફ હઝરત ઈસા (અલૈ.)ના સાચા દીન ઉપર હતા અને તેમનો સમયગાળો હઝરત ઈસા (અલૈ.) પછીનો જ છે અને જે મુશ્રિક બાદશાહથી તેઓ નાસી છૂટ્યા હતા તેનું નામ દકિયાનૂસ હતું. ત્રણસો નવ વર્ષ પછી જાગવાના સમયે જે નેક મો'મિન બાદશાહની સત્તા હતી ઈબ્ને ઈસ્હાકની રિવાયતમાં તેનું નામ બયદૂસીસ બતાવ્યું છે, તેની સાથે આધુનિક યુગના ઈતિહાસને મેળવીને જોવામાં આવે તો અનુમાન અને ચોક્કસ ધારણા આધારે તેમના સમયકાળને નક્કી કરી શકાય છે, તેનાથી વધારે સમયકાળ નક્કી કરવાની ન તો આવશ્યકતા છે અને ન જ તેના જ્ઞાનમાં કોઈ વસ્તુ મોજૂદ છે.

શું અસ્હાબે કહફ હજું પણ જીવે છે ? :

આ ઘટનામાં સાચી અને જાહેર બાબત એ જ છે કે તેમની વફાત થઈ ચૂકી છે, તફસીરે મઝહરીમાં ઈબ્ને ઈસ્હાકની વિગતવાર રિવાયતમાં છે કે અસ્હાબે

કહફના જાગૃત થયા પછી અને શહેરમાં તેમની આ આશ્ચર્યકારક ઘટનાની શોહરત થયા પછી અને તે સમયના બાદશાહ બયદૂસીસની પાસે પહોંચીને મુલાકાત કર્યા પછી અસ્હાબે કહફે બયદૂસીસ બાદશાહ પાસેથી જવાની પરવાનગી માંગી અને સલામ સાથે રુખ્સત થવાની સાથે તેના માટે દુઆ કરી અને હજુ બાદશાહ તે જ સ્થળે મોજૂદ હતો કે આ લોકો પોતાની સૂવાની જગ્યાએ પાછા જઈને સૂઈ ગયા અને તે જ સમયે અલ્લાહ તઆલાએ તેમને મોત આપી દીધું.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)ની આ રિવાયત ઈબ્ને કષીર અને ઈબ્ને જરીર બધા જ મુફસ્સિરોએ નકલ કરી છે.

قَالَ قَتَادَةُ غَزَا ابْنُ عَبَّاسٍ مَعَ حَبِيْبِ بْنِ مَسْلَمَةَ فَمَرُّوْا بِكَهْفٍ فِىْ بِلَادِ الرُّوْمِ فَرَأَوْا فِيْهِ عِظَامًا فَقَالَ قَائِلٌ هٰذِهٖ عِظَامُ اَهْلِ الْكَهْفِ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَقَدْ بَلِيَتْ عِظَامُهُمْ مِّنْ اَكْثَرَ مِنْ ثَلٰثِمِائَةِ سَنَةٍ (ابن كثير)

"કતાદહ કહે છે કે ઈબ્ને અબ્બાસે હબીબ ઈબ્ને મુસ્લિમાની સાથે મળીને એક જિહાદ કર્યો તો જ્યારે તેઓ રૉમન સત્તા હેઠળના પ્રદેશમાં એક ગુફા પાસેથી પસાર થયા જેમાં મૃત લાશોના કંકાલો હતા, કોઈએ કહ્યું કે આ અસ્હાબે કહફના કંકાલ છે ત્યારે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)એ ફરમાવ્યું કે તેમના કંકાલ તો આજથી ત્રણસો વર્ષ પહેલાં માટી બની ચૂક્યા છે."

આ બધા તે ઐતિહાસિક ઘટનાના એ વિભાગો હતા જેને ન તો કુર્આને વર્ણન કર્યા છે અને ન જ રસૂલે કરીમ ﷺની કોઈ હદીષમાં તેનો ઉલ્લેખ છે અને ન જ કોઈ ખાસ મકસદ અથવા કુર્આનની આયત સમજવી તેના ઉપર અવલંબિત છે અને ન તો ઐતિહાસિક રિવાયતોના આધારે આ બાબતોનો કોઈ નિશ્ચિત ફેંસલો કરી શકાય છે, બાકી રહ્યા કિસ્સાના તે વિભાગો જેને પોતે કુર્આને કરીમે વર્ણન કર્યા છે તેની વિગતો આ જ આયતો હેઠળ આવી છે.

અહીંયાં સુધી કુર્આને કરીમે આ કિસ્સાનું ટૂંકમાં વર્ણન કર્યું હતું,

વિગતવાર વર્ણન વાંચવા માટે મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતીની સૂરએ કહફની તફસીર વાંચો.

WWW.MAARIFULQURANGUJARATI.COM